

Kamer van Volksvertegenwoordigers

ZITTING 1969-1970.

21 MEI 1970.

HERZIENING VAN DE GRONDWET.

Herziening van artikel 108 ⁽¹⁾.

VERSLAG

NAMENS DE COMMISSIE
VOOR DE GRONDWET-SHERZIENING ⁽²⁾,
UITGEBRACHT DOOR DE HEER BOEL.

DAMES EN HEREN,

I. — Algemene beschouwingen.

Het aan herziening onderworpen artikel 108 van de Grondwet luidt als volgt:

« De provinciale en gemeentelijke instellingen worden door wetten geregeld.

» Die wetten verzekeren de toepassing van de volgende beginselen:

» 1° de rechtstreekse verkiezing, behoudens de uitzonderingen die door de wet kunnen worden gesteld ten aanzien van de hoofden der gemeentebesturen en van de commissarissen der Regering bij de provincieraden;

» 2° de bevoegdheid van de provincieraden en van de gemeenteraden voor alles wat van provinciaal en van gemeentelijk belang is, behoudens goedkeuring van hun handelingen, in de gevallen en op de wijze bij de wet bepaald.

» Verscheidene provincies of verscheidene gemeenten mogen zich met elkaar verstaan of zich verenigen, onder de

⁽¹⁾ Dit artikel werd ter herziening voorgelegd overeenkomstig de verklaring tot herziening van de Grondwet van 1 maart 1968 (*Belgisch Staatsblad* van 2 maart 1968, n° 44).

⁽²⁾ Samenstelling van de Commissie:

Voorzitter: de heer A. Van Acker.

A. — Leden: de heren Chabert, De Gryse, Duerinck, Lindemans, Meyers, Persoons, Saint-Remy, Van Elslande, Verroken, Wigny. — Boel, Brouhon, Collard (L.), Cudell, Glinne, Mathys, Van Acker, Van Eynde. — De Clercq, De Weert, De Winter, Hannotte, Lefebvre (R.), Piron. — Schiltz, Van der Elst. — Perin.

B. — Plaatsvervangers: de heren Blanckaert, Michel, Peeters, Remacle, Vandamme. — Baudson, Geldolf, Radoux, Van Hoorick. — Defraigne, Delforge, Van Lidth de Jeude. — Belmans. — Outers.

Chambre des Représentants

SESSION 1969-1970.

21 MAI 1970.

REVISION DE LA CONSTITUTION.

Revision de l'article 108 ⁽¹⁾.

RAPPORT

FAIT AU NOM DE LA COMMISSION
DE REVISION DE LA CONSTITUTION ⁽²⁾,
PAR M. BOEL.

MESDAMES, MESSIEURS,

I. — Considérations générales.

L'article 108 de la Constitution, soumis à revision, est libellé comme suit:

« Les institutions provinciales et communales sont réglées par des lois.

» Ces lois consacrent l'application des principes suivants:

» 1° l'élection directe, sauf les exceptions que la loi peut établir, à l'égard des chefs des administrations communales et des commissaires du Gouvernement près des conseils provinciaux;

» 2° l'attribution aux conseils provinciaux et communaux de tout ce qui est d'intérêt provincial et communal, sans préjudice de l'approbation de leurs actes, dans les cas et suivant le mode que la loi détermine.

» Plusieurs provinces ou plusieurs communes peuvent s'entendre ou s'associer dans les conditions et suivant le

⁽¹⁾ Cet article a été soumis à revision en vertu de la déclaration de revision de la Constitution du 1er mars 1968 (*Moniteur belge* du 2 mars 1968, n° 44).

⁽²⁾ Composition de la Commission:

Président: M. A. Van Acker.

A. — Membres: MM. Chabert, De Gryse, Duerinck, Lindemans, Meyers, Persoons, Saint-Remy, Van Elslande, Verroken, Wigny. — Boel, Brouhon, Collard (L.), Cudell, Glinne, Mathys, Van Acker, Van Eynde. — De Clercq, De Weert, De Winter, Hannotte, Lefebvre (R.), Piron. — Schiltz, Van der Elst. — Perin.

B. — Suppléants: MM. Blanckaert, Michel, Peeters, Remacle, Vandamme. — Baudson, Geldolf, Radoux, Van Hoorick. — Defraigne, Delforge, Van Lidth de Jeude. — Belmans. — Outers.

voorwaarden en op de wijze door de wet te bepalen, om zaken van provinciaal belang of van gemeentelijk belang gemeenschappelijk te regelen en te beheren. Evenwel kan aan verscheidene provincieraden of aan verscheidene gemeenteraden niet worden toegestaan samen te beraadslagen;

» 3° de openbaarheid van de vergaderingen der provincieraden en gemeenteraden binnen de bij de wet gestelde grenzen;

» 4° de openbaarheid van de begrotingen en van de rekeningen;

» 5° het optreden van de Koning of van de wetgevende macht om te beletten dat de provincieraden en gemeenteraden hun bevoegdheid te buiten gaan en het algemeen belang schaden. »

Vooraf dient te worden opgemerkt dat de artikels 108 en 108bis een zodanig geheel vormen dat het soms moeilijk is het ene te behandelen zonder het andere aan te raken; herhaaldelijk werd trouwens in de Commissie het « nauw verbonden zijn met elkaar » van deze beide artikels vermeld. Het is dan ook logisch dat dit verslag zijn aanvulling vindt in het verslag betreffende artikel 108bis.

Artikel 108 moet de algemene regelen betreffende de inrichting van de gedecentraliseerde machten en de uitoefening door het centraal gezag van het toezicht op die gedecentraliseerde machten behelzen.

Het artikel werd door de Senaatscommissie behandeld wegens zijn samenhang met artikel 126. Senator Dua heeft in een nota d.d. 3 juli 1969 bepaalde beginselen geponeerd, die aan de desbetreffende materie ten grondslag moeten liggen. Zij kunnen als volgt samengevat worden :

- de decentralisatie moet worden voortgezet door nieuwe en ruimere bevoegdheden aan de gedecentraliseerde machten te verlenen en door bevoegdheden die tot nu toe in handen van het centraal gezag waren, over te dragen aan de provincien, de gemeenten en de nieuwe op te richten instellingen;
- het administratief toezicht moet worden herzien en wel in die zin dat het soepeler wordt georganiseerd.

In die geest wordt in de door de Regering voorgestelde tekst in het tweede lid van de huidige tekst van artikel 108 een nieuwe bepaling (3° van de door de Commissie aangenomen tekst) ingevoegd, die de decentralisatie van bevoegdheden naar provincien en gemeenten mogelijk maakt. Zodoende zal het principe zelf van de decentralisatie in de Grondwet ingeschreven zijn.

Een andere tekst (6° van de door de Commissie aangenomen tekst) bepaalt anderzijds dat, om het toezicht uit te oefenen, de toezienende overheid of de wetgevende macht optreedt in plaats van, zoals in de huidige tekst is bepaald, de Koning of de wetgevende macht. De tekst van artikel 108 wordt toepasselijk gemaakt dank zij een uitdrukkelijke verwijzing, in artikel 108bis (nieuw), naar de in dit artikel bedoelde nieuwe instellingen.

Krachtens de nieuwe bepaling zal de wetgevende macht verplicht zijn een regeling van algemeen annulerings-toezicht in te voeren; zij zal het toezicht echter organiseren zoals zij wil en op de wijze die zij gepast acht.

Zoals artikel 108 thans luidt, wordt het toezicht toevertrouwd aan de uitvoerende macht — de Koning —, dan wel aan de wetgevende macht. Daarom heeft de wetgever, wanneer hij in 1962 het administratief toezicht heeft willen deconcentreren, de bevoegdheid om de handelingen van de gemeenten van minder dan tienduizend inwoners te annuleren niet uitsluitend aan de gouverneur gegeven en hij heeft bepaald dat het annuleringsbesluit van de gouverneur door de Koning ongedaan zou kunnen worden gemaakt.

De toezienende overheden zullen voortaan in de grondwettelijke tekst niet meer vermeld worden.

mode à déterminer par la loi, pour régler et gérer en commun des objets d'intérêt provincial ou d'intérêt communal. Toutefois, il ne peut être permis à plusieurs conseils provinciaux ou à plusieurs conseils communaux de délibérer en commun;

» 3° la publicité des séances des conseils provinciaux et communaux dans les limites établies par la loi;

» 4° la publicité des budgets et des comptes;

» 5° l'intervention du Roi ou du pouvoir législatif, pour empêcher que les conseils provinciaux et communaux ne sortent de leurs attributions et ne blessent l'intérêt général. »

Il y a lieu d'observer au préalable que les articles 108 et 108bis forment un tout, au point qu'il est parfois difficile d'examiner l'un sans toucher à l'autre; à plusieurs reprises d'ailleurs, la Commission a souligné les « liens étroits » entre ces deux articles. Il est, dès lors, logique que le présent rapport trouve son complément dans celui relatif à l'article 108bis.

L'article 108 doit contenir les règles générales relatives à l'organisation des pouvoirs décentralisés et à l'exercice de la tutelle sur ceux-ci par le pouvoir central.

L'article a fait l'objet d'un examen de la part de la Commission du Sénat en raison de sa connexité avec l'article 126. Le sénateur Dua a avancé dans une note du 3 juillet 1969 certains principes devant régir la matière. Ils peuvent se résumer comme suit :

- nécessité de poursuivre la décentralisation en accordant aux pouvoirs décentralisés des attributions nouvelles et plus larges, en transférant aux provinces, aux communes et aux institutions nouvelles à créer des pouvoirs réservés jusqu'à présent au pouvoir central;
- la revision de la tutelle administrative doit être réalisée par une organisation plus souple de celle-ci.

C'est dans cet esprit que le texte proposé par le Gouvernement insère au deuxième alinéa du texte actuel de l'article 108 une nouvelle disposition (3° du texte adopté par la commission) prévoyant la décentralisation d'attributions vers les institutions provinciales et communales. De cette façon, le principe même de la décentralisation sera inscrit dans la Constitution.

Une autre disposition (6° du texte adopté par la commission) prévoit, d'autre part, pour exercer la tutelle, l'intervention de l'autorité de tutelle ou du pouvoir législatif, au lieu de viser comme dans le texte actuel l'intervention du Roi ou du pouvoir législatif. Le texte de l'article 108 est rendu applicable par référence explicite dans l'article 108bis (nouveau) aux institutions nouvelles prévues par celui-ci.

En vertu de la disposition nouvelle, le pouvoir législatif sera tenu d'organiser un système de tutelle générale d'annulation mais il organisera la tutelle comme il l'entendra, de la manière qui lui paraîtra la plus adéquate.

L'article 108, dans sa rédaction actuelle, confie la tutelle soit au pouvoir exécutif, le Roi, soit au pouvoir législatif. C'est pour ce motif que le législateur n'a pas, lorsqu'il a voulu déconcentrer la tutelle administrative en 1962, donné au seul gouverneur le pouvoir d'annuler les actes des communes de moins de dix mille habitants et a prévu que l'arrêté d'annulation du gouverneur pourrait être mis à néant par le Roi.

Les autorités de tutelle ne seront plus désormais citées dans le texte constitutionnel.

De grootste vrijheid zou dus aan de wetgevende macht worden gelaten om het toezicht te organiseren, wat betekent dat het huidige systeem voor de uitoefening van het administratieve toezicht behouden of bij de wet gewijzigd mag worden.

Regering en wetgever zullen dit vraagstuk dus kunnen onderzoeken en oplossen zonder speciaal door grondwettelijke teksten gebonden te zijn.

De uitoefening van het toezicht door de Regering sluit de tussenkomst niet uit van de provinciale gouvernementen, die het verlengstuk van de Regering in de provincies en de spil van het administratieve toezicht zijn; de tussenkomst van de gouverneurs die de vertegenwoordigers zijn van de Regering in de provincies wordt evenmin uitgesloten.

Deze hervormingen zullen vanzelfsprekend grondig moeten worden onderzocht, rekening houdend met het nagestreefde doel en de praktische mogelijkheden; het nagestreefde doel moet zijn: het administratieve toezicht doeltreffender, minder zwaar en vlotter te maken, hetgeen moet neerkomen op een systeem waarin de beslissingen ter plaatse worden genomen, daar waar de plaatselijke toestanden beter zijn bekend, en ook op het vermijden van elke stelselmatige tussenkomst van het centraal bestuur.

Volgens de huidige redactie van de voorgestelde teksten hebben de ontworpen wijzigingen van de Grondwet het probleem van het administratieve toezicht op het terrein van de wet gebracht. Bij de behandeling van dit probleem door de wetgever zal er geen enkel grondwettelijk precedent rijzen.

Zoals artikel 108 bij de wet van 24 augustus 1921 is gewijzigd, stelt het de provincies en gemeenten in staat zich te verenigen om zaken van provinciaal belang of gemeentelijk belang gemeenschappelijk te regelen en te beheren. Deze mogelijkheid, die bij de wet van 1 maart 1922 in het leven is geroepen, blijft *in fine* van het door de Commissie voorgestelde artikel 108 behouden.

In een bijlage bij dit verslag vindt men trouwens een lijst van de gemeenten aangesloten bij intercommunale waarvan de gemeenten der agglomeratie Brussel deel uitmaken.

II. — Bijzondere problemen.

A. — Problemen in verband met de provincies.

a) Een lid vraagt of de Regering van zins is de invloed van de provincies en van de gouverneurs te verhogen en de inrichting van de provincies te wijzigen.

— De Regering antwoordt dat de in artikel 108 aangebrachte wijzigingen vreemd zijn aan deze beschouwingen.

b) Verschillende leden spreken de wens uit dat aan het einde van artikel 108, het verbod voor de provinciale raden en de gemeenteraden om samen te « beraadslagen » opgeheven wordt.

— De Regering preciseert dat deze bepaling gewoon overgenomen is uit de huidige tekst van artikel 108 en dat deze bepaling trouwens alleen betrekking heeft op werkelijk organieke vergaderingen van de gemeenteraden en provinciale raden die, samen beraadslagend, geneigd zouden zijn nieuwe bevoegdheden naast de bestaande in het leven te roepen.

De tekst verbiedt overigens geenszins de contactneming tussen de provinciale overheid enerzijds en de gemeentelijke overheid anderzijds.

La plus grande liberté est donc donnée au pouvoir législatif pour organiser la tutelle, ce qui veut dire que le système actuel d'exercice de la tutelle administrative peut être maintenu ou modifié par la loi.

Le Gouvernement et le législateur pourront donc examiner et résoudre cette question sans être spécialement liés par des textes constitutionnels.

L'exercice de la tutelle par le Gouvernement n'exclut ni l'intervention des gouvernements provinciaux, qui prolongent le Gouvernement dans les provinces et qui sont les pivots de la tutelle administrative, ni celle des gouverneurs, qui sont les représentants du Gouvernement dans les provinces.

Ces réformes devront, cela va de soi, faire l'objet d'un examen très attentif, compte tenu du but à atteindre et des possibilités pratiques, le but recherché devant être de rendre la tutelle administrative plus efficace, moins lourde et beaucoup plus rapide, ce qui doit conduire à un système où les décisions sont prises sur place, là où les situations locales sont connues, et exclure toute intervention systématique de l'administration centrale.

Les modifications projetées de la Constitution ont, dans l'état actuel des textes proposés, mis le problème de la tutelle administrative dans le domaine de la loi. Aucun préalable constitutionnel ne se posera lors de l'examen de ce problème par le législateur.

L'article 108, tel qu'il a été modifié par la disposition du 24 août 1921, donnait déjà aux provinces et aux communes la faculté de s'associer pour régler et gérer en commun des objets d'intérêt provincial ou communal. Cette faculté qui a été organisée par la loi du 1er mars 1922 est maintenue *in fine* à l'article 108 proposé par la Commission.

Une liste des communes affiliées à des intercommunales dont font partie les communes de l'agglomération bruxelloise est annexée au présent rapport.

II. — Problèmes particuliers.

A. — Problèmes des provinces.

a) Un membre a demandé si l'intention du Gouvernement est d'accroître l'importance des provinces et celle des gouverneurs et de modifier l'organisation des provinces.

— Le Gouvernement a répondu que les modifications apportées à l'article 108 sont étrangères à ces considérations.

b) Plusieurs membres ont souhaité que soit supprimée, *in fine* de l'article 108, l'interdiction de « délibérer » en commun pour les conseils provinciaux et les conseils communaux.

— Le Gouvernement a précisé que cette disposition est reprise simplement du texte actuel de l'article 108, qu'elle ne vise d'ailleurs que des réunions vraiment organiques des conseils communaux et provinciaux qui, en délibérant en commun, tendraient à ajouter de nouveaux pouvoirs à ceux qui existent.

Le texte n'interdit d'ailleurs nullement les contacts entre les pouvoirs provinciaux, d'une part, et les pouvoirs communaux, d'autre part.

B. — « Decentralisatie van bevoegdheden ».

Tijdens de besprekingen heeft de Regering voorgesteld in de Franse tekst de woorden « décentralisation des attributions » te vervangen door de woorden « décentralisation d'attributions » om, aan de ene kant, haar bedoeling beter te doen uitkomen en, aan de andere kant, de Franse tekst met de Nederlandse tekst van het regeringsontwerp in overeenstemming te brengen.

Sommige leden wijzen erop dat het 3° van de door de Regering voorgestelde tekst geen praktische draagwijdte heeft, dat het overbodig is aangezien het een doublure is van het 2° en dat het daarenboven verwarring kan stichten wanneer het erop zal aankomen de tekst te interpreteren.

Een lid stelt voor de woorden « van de Staat » aan de tekst toe te voegen, ten einde hem van alle dubbelzinnigheid te ontdoen.

De nieuwe bepaling wordt immers ingevoegd in een tekst die over de provincies en de gemeenten handelt en meer in het bijzonder over de principes welke voor die instellingen gelden.

Een lid stelt voor om de tekst te preciseren door hem als volgt te stellen : « decentralisatie van reglementaire en uitvoerende bevoegdheden van de Staat ».

Sommige leden vragen de Regering voorbeelden te geven van bevoegdheden waarop de decentralisatie toepasselijk zou kunnen zijn.

Zij vragen of de decentralisatiemaatregelen bij speciale meerderheden zullen worden genomen en of zulke eventuele meerderheden bij de Grondwet of bij de wet zullen worden bepaald.

De Regering antwoordt dat het geboden is een bepaling die uitdrukkelijk in de decentralisatie voorziet, in de tekst van onze Grondwet op te nemen.

Het geldt natuurlijk maatregelen die een decentralisatie naar de provincies en de gemeenten inhouden; deze decentralisatie zou vanzelfsprekend betrekking hebben op bevoegdheden welke thans bij de Staat of bij centrale instellingen van openbaar nut berusten.

Het 3° van artikel 108 is dus eigenlijk niet overbodig : daardoor wordt een welbepaalde politieke wil in de Grondwet zelf vastgelegd.

De Regering verklaart dat de bevoegdheden die voor decentralisatiemaatregelen in aanmerking zullen komen, bij de wet bepaald zullen worden en dat het Parlement aldus de gelegenheid zal hebben dat probleem uitvoerig te bespreken.

In elk geval zal de decentralisatie volgens de gewone wetgevende procedure worden ingevoerd, zonder dat daar enigerlei speciale meerderheid bij te pas komt.

Het 3° van artikel 108 werd aangenomen met 10 tegen 4 stemmen en 2 onthoudingen.

De Commissie nam de door de Regering voorgestelde tekst, zoals die hierna voorkomt, aan met eenparigheid van stemmen op twee onthoudingen na.

De Verslaggever,
H. BOEL.

De Voorzitter,
A. VAN ACKER.

B. « Décentralisation des attributions ».

Au cours de la discussion, le Gouvernement a proposé de remplacer « décentralisation des attributions » par « décentralisation d'attributions » à la fois pour mieux répondre à son intention et pour faire correspondre le texte français au texte néerlandais du projet gouvernemental.

Certains membres ont fait observer que le 3° du texte présenté par le Gouvernement est sans portée pratique; que, faisant double emploi avec le 2°, il est superflu et qu'en outre, il risque de créer la confusion quand il s'agira de le l'interpréter.

Un membre a suggéré d'ajouter au texte les mots « de l'Etat », de façon à lui faire perdre son caractère amphibologique.

La disposition nouvelle est en effet insérée dans un texte qui est consacré aux provinces et aux communes et plus spécialement aux principes qui régissent ces institutions.

Un membre a suggéré d'apporter une précision en libellant le texte comme suit : « la décentralisation de pouvoirs réglementaires et de pouvoirs exécutifs de l'Etat ».

Certains membres ont demandé au Gouvernement de citer des exemples d'attributions qui feraient l'objet de la décentralisation prévue.

Ils ont demandé si les mesures tendant à réaliser la décentralisation seraient prises à des majorités spéciales et si de telles majorités résulteraient de la Constitution ou de la loi.

Le Gouvernement a répondu qu'il est tout indiqué de faire figurer dans le texte de notre Charte fondamentale une disposition qui prévoit expressément la décentralisation.

Il s'agit, bien sûr, de mesures de décentralisation notamment vers les provinces et les communes; cette décentralisation porterait évidemment sur des compétences actuellement assumées par l'Etat ou des organismes centraux d'intérêt public.

Le 3° de l'article 108 n'est donc pas à proprement parler superflu : il consacre dans la Constitution même l'expression d'une volonté politique bien déterminée.

Le Gouvernement précise que les attributions qui feront l'objet des mesures de décentralisation seront déterminées par la loi, et qu'ainsi, le Parlement aura l'occasion d'en débattre largement.

En tout état de cause, la décentralisation se fera selon la procédure législative habituelle sans qu'intervienne aucune majorité spéciale.

Le 3° de l'article 108 a été adopté par 10 voix contre 4 et 2 abstentions.

La Commission a adopté le texte proposé par le Gouvernement tel qu'il est reproduit ci-après à l'unanimité moins deux abstentions.

Le Rapporteur,
H. BOEL.

Le Président,
A. VAN ACKER.

TEKST
AANGENOMEN DOOR DE COMMISSIE.

De provinciale en gemeentelijke instellingen worden bij de wet geregeld.

De wet verzekert de toepassing van de volgende beginselen :

1° de rechtstreekse verkiezing van de leden van de provincieraden en de gemeenteraden;

2° de bevoegdheid van de provincieraden en van de gemeenteraden voor alles wat van provinciaal en van gemeentelijk belang is, behoudens goedkeuring van hun handelingen in de gevallen en op de wijze bij de wet bepaald;

3° de decentralisatie van bevoegdheden naar de provinciale en gemeentelijke instellingen;

4° de openbaarheid van de vergaderingen der provincieraden en gemeenteraden binnen de bij de wet gestelde grenzen;

5° de openbaarheid van de begrotingen en van de rekeningen;

6° het optreden van de toezichthoudende overheid of van de wetgevende macht om te beletten dat de wet wordt geschonden of het algemeen belang geschaad.

Verscheidene provincies of verscheidene gemeenten mogen zich met elkaar verstaan of zich verenigen, onder de voorwaarden en op de wijze door de wet te bepalen, om zaken van provinciaal belang of van gemeentelijk belang gemeenschappelijk te regelen en te beheren. Evenwel kan aan verscheidene provincieraden of aan verscheidene gemeenteraden niet worden toegestaan samen te beraadslagen.

TEXTE
ADOPTÉ PAR LA COMMISSION.

Les institutions provinciales et communales sont réglées par la loi.

La loi consacre l'application des principes suivants :

1° l'élection directe des membres des conseils provinciaux et communaux;

2° l'attribution aux conseils provinciaux et communaux de tout ce qui est d'intérêt provincial et communal, sans préjudice de l'approbation de leurs actes, dans les cas et suivant le mode que la loi détermine;

3° la décentralisation d'attributions vers les institutions provinciales et communales;

4° la publicité des séances des conseils provinciaux et communaux dans les limites établies par la loi;

5° la publicité des budgets et des comptes;

6° l'intervention de l'autorité de tutelle ou du pouvoir législatif, pour empêcher que la loi ne soit violée ou l'intérêt général blessé.

Plusieurs provinces ou plusieurs communes peuvent s'entendre ou s'associer, dans les conditions et suivant le mode à déterminer par la loi, pour régler et gérer en commun des objets d'intérêt provincial ou d'intérêt communal. Toutefois, il ne peut être permis à plusieurs conseils provinciaux ou à plusieurs conseils communaux de délibérer en commun.

BIJLAGE.

ANNEXE.

Intercommunalen en bedrijven van Brussel en omstreken.

- A : Agglomeratie van Brussel.
 B : Zes randgemeenten.
 C : Andere gemeenten.

I. — Electriciteit.

1. Sibelgaz :

- A — Ganshoren.
 — Jette.
 — Schaarbeek.
 — Brussel.
 — Sint-Joost-ten-Node.
 — Evere.
 B — Wemmel.
 C — Relegem.
 — Hamme.
 — Stroombeek.
 — Meise.
 — Beigem.
 — Nieuwenrode.
 — Grimbergen.
 — Vilvoorde.
 — Machelen.
 — Diegem.

2. Asverlec :

- A — Sint-Agatha-Berchem.
 — Sint-Lambrechts-Woluwe.
 — Sint-Pieters-Woluwe.
 — Oudergem.
 B — Kraainem.
 — Wezembeek-Oppem.
 — Linkebeek.
 — Sint-Genesius-Rode.
 C — Ruisbroek.
 — Lot.
 — Buizingen.
 — Dworp.
 — Alsemberg.
 — Beersel.
 — Waterloo.
 — Tervuren.
 — Sterrebeek.
 — Sint-Stevens-Woluwe.
 — Zaventem.
 — Nossegem.
 — Kortenberg.
 — Erps-Kwerps.
 — Nederokkerzeel.
 — Steenokkerzeel.
 — Melsbroek.
 — Liedekerke.
 — Roosdael.
 — Borchtlombeek.
 — Wambeek.
 — Sint-Kwintens-Lennik.
 — Sint-Martens-Lennik.
 — Schepdaal.
 — Gaasbeek.
 — Sint-Laureins-Berchem.
 — Vlezebeek.
 — Itterbeek.
 — Sint-Martens-Bodegem.
 — Sint-Ulriks-Kapelle.
 — Bikkerzeel.
 — Zellik.
 — Groot-Bijgaarden.
 — Dilbeek.

3. Interlec :

- A — Koekelberg.
 — Sint-Jans-Molenbeek.
 — Etterbeek.
 — Vorst.
 — Ukkel.
 — Watermaal-Bosvoorde.

Intercommunales et régies de la région bruxelloise.

- A : Agglomération de Bruxelles.
 B : Six communes de la périphérie.
 C : Autres communes.

I. — Electricité.

1. Sibelgaz :

- A — Ganshoren.
 — Jette.
 — Schaerbeek.
 — Bruxelles.
 — Saint-Josse-ten-Noode.
 — Evere.
 B — Wemmel.
 C — Relegem.
 — Hamme.
 — Stroombeek.
 — Meise.
 — Beigem.
 — Nieuwenrode.
 — Grimbergen.
 — Vilvoorde.
 — Machelen.
 — Diegem.

2. Asverlec :

- A — Berchem-Sainte-Agathe.
 — Woluwe-Saint-Lambert.
 — Woluwe-Saint-Pierre.
 — Audergem.
 B — Kraainem.
 — Wezembeek-Oppem.
 — Linkebeek.
 — Rhode-Saint-Genèse.
 C — Ruisbroek.
 — Lot.
 — Buizingen.
 — Dworp.
 — Alsemberg.
 — Beersel.
 — Waterloo.
 — Tervuren.
 — Sterrebeek.
 — Sint-Stevens-Woluwe.
 — Zaventem.
 — Nossegem.
 — Kortenberg.
 — Erps-Kwerps.
 — Nederokkerzeel.
 — Steenokkerzeel.
 — Melsbroek.
 — Liedekerke.
 — Roosdael.
 — Borchtlombeek.
 — Wambeek.
 — Sint-Kwintens-Lennik.
 — Sint-Martens-Lennik.
 — Schepdaal.
 — Gaasbeek.
 — Sint-Laureins-Berchem.
 — Vlezebeek.
 — Itterbeek.
 — Sint-Martens-Bodegem.
 — Sint-Ulriks-Kapelle.
 — Bikkerzeel.
 — Zellik.
 — Groot-Bijgaarden.
 — Dilbeek.

3. Interlec :

- A — Koekelberg.
 — Molenbeek-Saint-Jean.
 — Etterbeek.
 — Forest.
 — Uccle.
 — Watermael-Boitsfort.

B — Drogenbos.

4. *Bedrijf Anderlecht.*

5. *Bedrijf Sint-Gillis.*

6. *Bedrijf Elsene.*

II. — Gas.

1. *Asvergaz :*

A — Sint-Lambrechts-Woluwe.

— Sint-Pieters-Woluwe.

— Oudergem.

— Sint-Agatha-Berchem.

B — Kraainem.

— Wezembeek-Oppem.

— Linkebeek.

— Sint-Genesius-Rode.

C — Zellik.

— Groot-Bijgaarden.

— Dilbeek.

— Itterbeek.

— Ruisbroek.

— Sint-Pieters-Leeuw.

— Lot.

— Beersel.

2. *Intergaz :*

A — Koekelberg.

— Sint-Jans-Molenbeek.

— Elsene.

— Etterbeek.

— Vorst.

— Ukkel.

— Watermaal-Bosvoorde.

B — Drogenbos.

3. *Sibelgaz :*

A — Ganshoren.

— Jette.

— Schaarbeek.

— Evere.

— Brussel.

— Sint-Joost-ten-Noode.

— Anderlecht.

B — Wemmel.

C — Zaventem.

— Diegem.

— Machelen.

— Strombeek-Bever.

— Meise.

— Grimbergen.

— Vilvoorde.

— Wolvertem.

4. *Bedrijf Sint-Gillis.*

III. — Water.

1. *C.I.B.E. :*

A — Ganshoren.

— Jette.

— Schaarbeek.

— Evere.

— Sint-Agatha-Berchem.

— Koekelberg.

— Sint-Jans-Molenbeek.

— Brussel.

— Sint-Joost-ten-Noode.

— Sint-Lambrechts-Woluwe.

— Anderlecht.

— Sint-Gillis.

— Elsene.

— Etterbeek.

— Sint-Pieters-Woluwe.

— Vorst.

— Ukkel.

— Watermaal-Bosvoorde.

— Oudergem.

C — Halle.

— Buizingen.

— Huizingen.

— Alsemberg.

— Dworp.

— Lembeek.

— Waterloo.

— Rebecq-Rognon.

— Lillois-Witterzée.

— Ecaussines-Lalaing.

— La Hulpe.

B — Drogenbos.

4. *Régie Anderlecht.*

5. *Régie Saint-Gilles.*

6. *Régie Ixelles.*

II. — Gaz.

1. *Asvergaz :*

A — Woluwe-Saint-Lambert.

— Woluwe-Saint-Pierre.

— Audergem.

— Berchem-Sainte-Agathe.

B — Kraainem.

— Wezembeek-Oppem.

— Linkebeek.

— Rhode-Saint-Genèse.

C — Zellik.

— Groot-Bijgaarden.

— Dilbeek.

— Itterbeek.

— Ruisbroek.

— Sint-Pieters-Leeuw.

— Lot.

— Beersel.

2. *Intergaz :*

A — Koekelberg.

— Molenbeek-Saint-Jean.

— Ixelles.

— Etterbeek.

— Forest.

— Uccle.

— Watermaal-Boitsfort.

B — Drogenbos.

3. *Sibelgaz :*

A — Ganshoren.

— Jette.

— Schaarbeek.

— Evere.

— Bruxelles.

— Saint-Josse-ten-Noode.

— Anderlecht.

B — Wemmel.

C — Zaventem.

— Diegem.

— Machelen.

— Strombeek-Bever.

— Meise.

— Grimbergen.

— Vilvoorde.

— Wolvertem.

4. *Régie Saint-Gilles.*

III. — Eau.

1. *C.I.B.E. :*

A — Ganshoren.

— Jette.

— Schaarbeek.

— Evere.

— Berchem-Sainte-Agathe.

— Koekelberg.

— Molenbeek-Saint-Jean.

— Bruxelles.

— Saint-Josse-ten-Noode.

— Woluwe-Saint-Lambert.

— Anderlecht.

— Saint-Gilles.

— Ixelles.

— Etterbeek.

— Woluwe-Saint-Pierre.

— Forest.

— Uccle.

— Watermaal-Boitsfort.

— Audergem.

C — Halle.

— Buizingen.

— Huizingen.

— Alsemberg.

— Dworp.

— Lembeek.

— Waterloo.

— Rebecq-Rognon.

— Lillois-Witterzée.

— Ecaussines-Lalaing.

— La Hulpe.

- Hocilaart.
- Genval.
- Overijse.
- Tervuren.
- Vossem.
- Sint-Stevens-Woluwe.
- Sterrebeek.
- Nossegem.
- Everberg.
- Kortenberg.
- Melsbroek.
- Steenokkerzeel.
- Nederokkerzeel.
- Erps-Kwerps.
- Veltem-Beisem.
- Winksele.
- Herent.
- Wilsele.
- Kessel-Lo.
- Leuven.
- Korbeek-Lo.
- Aarschot.
- Diest.
- Tienen.
- Hevillers.
- Bierges.
- Limal.
- Limelette.
- Dion-le-Mont.
- Ottignies.
- Céroux-Mousty.
- Court-Saint-Etienne.
- Chastre-Villeroux-Blammont.
- Nil-Saint-Vincent-Saint-Martin.
- Walhain-Saint-Paul.
- Gembloux.
- Rixensart.
- B — Wommel.
- Kraainem.
- Wezembeek-Oppem.
- Drogenbos.
- Sint-Genesius-Rode.
- C — Strombeek-Bever.
- Zellik.
- Groot-Bijgaarden.
- Dilbeek.
- Schepdaal.
- Itterbeek.
- Vlezebeek.
- Sint-Pieters-Leeuw.
- Ruisbroek.
- Hamme.
- Wauthier-Braine.
- Braine-L'Alleud.
- Waterloo.
- Tervuren.
- Sterrebeek.
- Diegem.
- Sint-Stevens-Woluwe.

IV. — Economische.

1. HAVIBA :

- B — Wommel.
- Kraainem.
- Wezembeek-Oppem.
- Drogenbos.
- Linkebeek.
- Sint-Genesius-Rode.
- C — Roosdaal.
- Borchtlombeek.
- Strombeek-Bever.
- Alsemberg.
- Asse.
- Beersel.
- Beert.
- Beigem.
- Bekkerzeel.
- Bellingen.
- Berg.
- Bever.
- Bogaarden.
- Brussegem.
- Buizingen.
- Buken.
- Diegem.
- Dilbeek.
- Dworp.
- Elewijt.

- Hocilaart.
- Genval.
- Overijse.
- Tervuren.
- Vossem.
- Sint-Stevens-Woluwe.
- Sterrebeek.
- Nossegem.
- Everberg.
- Kortenberg.
- Melsbroek.
- Steenokkerzeel.
- Nederokkerzeel.
- Erps-Kwerps.
- Veltem-Beisem.
- Winksele.
- Herent.
- Wilsele.
- Kessel-Lo.
- Leuven.
- Korbeek-Lo.
- Aarschot.
- Diest.
- Tienen.
- Hevillers.
- Bierges.
- Limal.
- Limelette.
- Dion-le-Mont.
- Ottignies.
- Céroux-Mousty.
- Court-Saint-Etienne.
- Chastre-Villeroux-Blammont.
- Nil-Saint-Vincent-Saint-Martin.
- Walhain-Saint-Paul.
- Gembloux.
- Rixensart.
- B — Wommel.
- Kraainem.
- Wezembeek-Oppem.
- Drogenbos.
- Rhode-Saint-Genèse.
- C — Strombeek-Bever.
- Zellik.
- Groot-Bijgaarden.
- Dilbeek.
- Schepdaal.
- Itterbeek.
- Vlezebeek.
- Sint-Pieters-Leeuw.
- Ruisbroek.
- Hamme.
- Wauthier-Braine.
- Braine-L'Alleud.
- Waterloo.
- Tervuren.
- Sterrebeek.
- Diegem.
- Sint-Stevens-Woluwe.

IV. — Economiques.

1. HAVIBA :

- B — Wommel.
- Kraainem.
- Wezembeek-Oppem.
- Drogenbos.
- Linkebeek.
- Rhode-Saint-Genèse.
- C — Roosdaal.
- Borchtlombeek.
- Strombeek-Bever.
- Alsemberg.
- Asse.
- Beersel.
- Beert.
- Beigem.
- Bekkerzeel.
- Bellingen.
- Berg.
- Bever.
- Bogaarden.
- Brussegem.
- Buizingen.
- Buken.
- Diegem.
- Dilbeek.
- Dworp.
- Elewijt.

— Elingen.
 — Eppegem.
 — Essene.
 — Gaasbeek.
 — Galmaarden.
 — Gooik.
 — Grimbergen.
 — Groot-Bijgaarden.
 — Halle.
 — Hamme.
 — Heikruis.
 — Hekelgem.
 — Herfelingen.
 — Herne.
 — Hoeilaart.
 — Hofstade.
 — Huizingen.
 — Humbeek.
 — Itterbeek.
 — Kampenhout.
 — Kappelle-op-den-Bos.
 — Kester.
 — Kobbegem.
 — Leerbeek.
 — Lembeek.
 — Liedekerke.
 — Londerzeel.
 — Lot.
 — Machelen.
 — Malderen.
 — Mazenzele.
 — Meise.
 — Melsbroek.
 — Merchtem.
 — Mollem.
 — Muizen.
 — Nederokkerzeel.
 — Nieuwenrode.
 — Oetingen.
 — Opwijk.
 — Oudenaken.
 — Overijse.
 — Pepingen.
 — Perk.
 — Peutie.
 — Ramsdonk.
 — Relegem.
 — Ruisbroek.
 — Schepdaal.
 — Sint-Katharina-Lombeek.
 — Sint-Kwintens-Lennik.
 — Sint-Laureins-Berchem.
 — Sint-Martens-Bodegem.
 — Sint-Martens-Lennik.
 — Sint-Pieters-Kapelle.
 — Sint-Pieters-Leeuw.
 — Sint-Stevens-Woluwe.
 — Sint-Ulriks-Kapelle.
 — Steenhuffel.
 — Steenokkerzeel.
 — Sterrebeek.
 — Terafene.
 — Ternat.
 — Tollembeek.
 — Vilvoorde.
 — Vlezembeek.
 — Vollezele.
 — Wambeek.
 — Weerde.
 — Wolvertem.
 — Zaventem.
 — Zellik.
 — Zemst.

— Elingen.
 — Eppegem.
 — Essene.
 — Gaasbeek.
 — Galmaarden.
 — Gooik.
 — Grimbergen.
 — Groot-Bijgaarden.
 — Halle.
 — Hamme.
 — Heikruis.
 — Hekelgem.
 — Herfelingen.
 — Herne.
 — Hoeilaart.
 — Hofstade.
 — Huizingen.
 — Humbeek.
 — Itterbeek.
 — Kampenhout.
 — Kappelle-op-den-Bos.
 — Kester.
 — Kobbegem.
 — Leerbeek.
 — Lembeek.
 — Liedekerke.
 — Londerzeel.
 — Lot.
 — Machelen.
 — Malderen.
 — Mazenzele.
 — Meise.
 — Melsbroek.
 — Merchtem.
 — Mollem.
 — Muizen.
 — Nederokkerzeel.
 — Nieuwenrode.
 — Oetingen.
 — Opwijk.
 — Oudenaken.
 — Overijse.
 — Pepingen.
 — Perk.
 — Peutie.
 — Ramsdonk.
 — Relegem.
 — Ruisbroek.
 — Schepdaal.
 — Sint-Katharina-Lombeek.
 — Sint-Kwintens-Lennik.
 — Sint-Laureins-Berchem.
 — Sint-Martens-Bodegem.
 — Sint-Martens-Lennik.
 — Sint-Pieters-Kapelle.
 — Sint-Pieters-Leeuw.
 — Sint-Stevens-Woluwe.
 — Sint-Ulriks-Kapelle.
 — Steenhuffel.
 — Steenokkerzeel.
 — Sterrebeek.
 — Terafene.
 — Ternat.
 — Tollembeek.
 — Vilvoorde.
 — Vlezembeek.
 — Vollezele.
 — Wambeek.
 — Weerde.
 — Wolvertem.
 — Zaventem.
 — Zellik.
 — Zemst.